

Norsk nevropsykologi: Konstruktivt forankret i helsevæsenet

PSY
KOL
OGI

TEKST

Anne-Lise Christensen

PUBLISERT 1. september 2008

* Redaksjonskomiteen vil gjerne få anføre at Anne-Lise Christensen har fått den samme utmerkelse.

Det er med glede, at jeg har sagt ja tak til at skrive en innledning til dette temanummer i Tidsskrift for Norsk Psykologforening, som Norsk nevropsykologisk forening etter sit 10 års jubilæum i 2006 har taget et spennende og konstruktivt initiativ til. Formålet er at «synliggjøre bredden og den forskningsmessige forankring i norsk neuropsykologi» med en samling bidrag, skrevet av norske spesialister i klinisk neuropsykologi, der hver dekker deres område inden for neuropsykologien.

Og det er blevet til mange interessante indlæg; den bredde i klinisk neuropsykologi, det er ønsket at dokumentere, fremgår klart. De essays, der belyser forskning og indsats inden for klinisk neuropsykologi, vidner tillige om en samfundsmæssig anerkendelse og accept af både forskningens og den kliniske neuropsykologis betydning for både livsforløbets psykologi: udviklings og aldrings psykologi, for følger efter sygdomme i centralnervesystemet, hjerneskader og affektive ændringer, og for psykiatriske såvel som arbejds- og retsmedicinske specialer.

Neuropsykologien er en udløber af psykologi som universitetsfag. Muligheden for at opnå en specialistanerkendelse indenfor psykologiens anvendte områder, opnået gennem træningsprogrammer, som Norsk Psykologforening har udviklet og haft ansvar for, har senere betydet en social forankring i det norske helsevæsen med mulighed for arbejde inden for et af helsevæsenets områder, en forankring, der i Norge fremstår som mere vellykket og konstruktiv end i de fleste andre lande, styrket af fremsynede universitetsfolk og praktisk arbejdende kliniske neuropsykologer.

Grete Bryhn skriver om opprettelsen af Psykologisk institut i Oslo i 1909 og utviklingen op til 1980-1990. Om end de to første professorer, der begge var filosofer af uddannelse, prægede den første tid, strakte deres interesser sig også til «det som på den tid ble kalt eksperimentell og fysiologisk psykologi», en beskrivelse der viser, hvordan utviklingen inden for psykologi i Norge følger samme retning, som i slutningen af det nittende århundrede og ind i det tyvende gjorde sig gældende i andre lande i Europa og i Amerika. Alle steder arbejdedes der på at adskille psykologi fra filosofi. I Tyskland

oprettede fysiologen og medicineren Wilhelm Wundt et eksperimentel psykologisk laboratorium i Leipzig i 1879, som et led i sit forsøg på en «videnskabeliggørelse af psykologien», hvor fysikkens love opfattedes som garanti for objektivitet. Wundt er blevet kaldt den eksperimentelle psykologis fader, men må dele titlen med William James, der samme år som Wundt indrettede sit laboratorium på Harvard; de havde begge en medicinsk baggrund, og deres tilgang til psykologien var fysiologi. For dem begge gjaldt det også, at de senere i deres liv udviklede tanker, der ikke lod sig indordne under strengt videnskabelige begreber. For Wundts vedkommende øgedes hans interesse for social- og kulturpsykologi, beskrevet i bogen «Völkerpsychologie», der udkom i 1882, og også James var tiltagende åben for faktorer, der udvidede psykologien med begreber som «intentionality» og «mind». James' hovedværk: «Principles of Physical Psychology» udkom i 1892 og er en psykologisk klassiker, der også i dag kan give sin læser ny indsigt. Bogens længste kapitel har titlen «The Consciousness of Self», hvor James inddrager en fysisk eller materiel del, en social og en spirituel del. Hans begrundelse er, at «en psykologi uden introspektion ikke vil kunne stræbe efter at forklare kompleksiteten i menneskelig funktion». James' tanker har haft stor gennemslagskraft - både for kognition - Harvard professorerne Bruner og Millers kognitive revolution - og for teorier om følelser (James-Lange-teorien), og følgerne bekræftes i de mange emner, der tages op i dette norske temanummer.

I Danmark grundlagde ingeniøren Alfred Lehmanns i 1886 først et Psykofysisk Laboratorium i kælderen på den ældste latinskole på Frue Plads i København, hvilket i 1916 førte til oprettelsen af Psykologisk Laboratorium på Københavns Universitet, hvor han udnævntes til den første professor. Alfred Lehmann efterfulgtes af gestaltpsykologen Edgar Rubin, en også internationalt højt agtet forsker, hvis arbejder var i god overensstemmelse med tysk tradition. Rubin fik en medprofessor, Edgar Tranekjær Rasmussen. Efter Rubins fratreden udnævntes den noget yngre fænomenologisk indstillede Franz From til professor, og hans medprofessor blev perceptionspsykologen Martin Johansen. Repertoiret var udvidet og studenterantallet øgedes.

I Norge var det den tredje professor, Harald Schjelderup, der blev professor ved Oslo Universitet i 1928, der repræsenterede den nye udvikling. Schjelderups interesser var psykoanalyse og neuroselære, og i takt med internationale tendenser blev professoratets titel psykologi. Nye muligheder åbnedes her for klinisk, praktisk anvendelse af psykologisk viden. Schjelderup var også anerkendt uden for Norge, hans bøger blev oversat bl.a. til dansk, og blev brugt til undervisning inden for flere forskellige faggrupper.

Samtidig med den fortsatte udvikling i Oslo, begyndte nye tiltag i Bergen, hvor Bjørn Christiansen og Halgrim Kløve kom til. Bjørn Christiansen havde en del kontakt til og støttede Lise Østergård i København i udviklingen af et nyt professorat i klinisk psykologi, der som «Klinisk Institut» blev sideordnet med «Psykologisk Laboratorium» på Københavns Universitet.

Interessant med hensyn til den videre udvikling inden for psykologien åbnede Psykologisk Laboratorium i København i 1985 døren for «Center for Hjerneskade». Initiativet til dette skyldtes mine studiebesøg hos Luria på det Neurokirurgiske Universitets Institut i Moskva samt en fondsbevilling, opnået under en ansættelse som klinisk psykolog på Rigshospitalet i København, hvor professorerne i neurokirurgi, neurologi og psykiatri imidlertid ikke ønskede et sådant center på grund af manglende tiltro til neurologisk/neuropsykologisk rehabilitering. Universitetets accept af Centeret udvikledes i 1992 til et «Adjungeret Professorat». Center for Hjerneskade er således i dag en del af Psykologi på Københavns Universitet.

Trods vores divergerende opfattelser af teorierne bag den neuropsykologiske undersøgelsesmetode var Halgrim Kløve en ven og en støtte under denne proces.

Kløves arbejde i Bergen bar præg af hans år i USA, specielt af hans tætte samarbejde med Ralph Reitan. Udgivelsen af «Luria's Neuropsychological Investigation» i 1974 passede forsigtigt sagt ikke ganske ind i dette; dog så han samarbejds muligheder med hensyn til rehabilitering, og jeg inviteredes flere gange til Bergen for at tale om vore danske erfaringer. Jeg husker således et ret fantastisk møde på Ustaoset i begyndelsen af firserne, hvor flere af forfatterne til temanummeret også var til stede.

Halgrim Kløves internationale interesser varede ved, og der opstod et frugtbart samarbejde med den internationale organisation «International Neuropsychological Society». Et af denne forenings første internationale årlige møder uden for USA blev holdt i Bergen 1981, og Halgrim Kløve var INS President i perioden 1987-1988; det seneste bevis på Halgrim Kløves betydning for neuropsykologien fandt sted i år (2008), hvor han sammen med ni internationale kolleger, halvdelen fra USA, halvdelen fra Europa, hædredes med den nystiftede: Distinguished Lifelong Career Award, presented in recognition of his outstanding lifetime contribution to the field of neuropsychology and to INS.*

Også det nordiske samarbejde groede frem i disse år. Ideen til Nordiske Neuropsykologiske Møder, skyldtes de finske neuropsykologer Anna Riitta Putkonen og Ritva Laaksonen, der inviterede Halgrim Kløve, Jarl Risberg og mig til Helsinki, hvor de forelagde deres tanker. Da det på dette tidspunkt kun var Finland, der havde en Neuropsykologisk Forening, blev denne lille gruppe ansvarlig for de møder, der skiftevis blev afholdt i de fire skandinaviske lande. Efterhånden som hvert land havde oprettet sin egen Neuropsykologiske Forening, overgik planlægning og gennemførelse til de nationale foreninger. Det niende blev afholdt i 2007 i Göteborg med Jarl Risberg som præsident - året før havde Norge været vært. Deltagernes antal er øget år for år, og der kommer flere og flere også fra lande uden for Norden. Nye - igen blandt forfatterne til temanummeret - tager over.

For hvert af disse møder er det blevet klart, hvor stor og mangesidig aktivitet af neuropsykologisk karakter, der er inden for hvert af landene, og også hvor meget mulighederne for gensidig inspiration kan øges ved fortsat og udbygget kontakt.

At lære hinanden at kende, få indblik i, hvad der foregår på hospitaler og institutioner, i praksis og i forskning har ført til samarbejde på flere hold.

Der er opstået et samarbejde imellem Sunnaas og Hammel Neurocenter i Jylland til støtte for gensidigt udbytte, og i de videreuddannelseskurser, der foregår på Nic Waals institutt i Norge har jeg været inviteret til at redegøre for de principper for neuropsykologisk undersøgelsesmetode, som er opbygget på grundlag af Lurias teori om de højere kortikale funktioners struktur, en undervisning der året efter blev givet af Lurias tidligere medarbejder Elkhonon Goldberg, foranlediget af hans deltagelse i et af de Nordisk Møde i København. Begge eksempler - og ved en uddybning vil der sikkert være flere - viser følger af samarbejde, der kan betyde nyt perspektiv og videre udvikling for de parter, der deltager.

Forfatterne til indlæggene i Temanummeret er alle aktive i deres neuropsykologiske virke, har udviklet metoder og ny viden, og har gennem deres forskning givet en sikrere baggrund for den kliniske praksis. Flere arbejder med ny teknologisk forskning og har opnået resultater, der indgår i og påvirker den overordnede internationale forskning inden for neurovidenskaberne. Neuropsykologien står i gæld til mange af de områder, der tidligere var indordnet under almenpsykologi og socialpsykologi - men viden om organismen, om hjernestruktur og hjernefunktion er i lige så høj grad nødvendig for det neuropsykologiske arbejde: at undersøge, få indsigt og tage del i behandlingen af de mennesker, der har neurokirurgiske, neurologiske eller psykiatriske lidelser. Udviklingsforstyrrelser, aldringsproblematik er også vist at være områder, hvor neuropsykologisk viden bidrager, hvilket fremgår meget fint af de indlæg, der er at læse i dette tema-nummer.

At der fortsat er behov for forskning, fremgår også. Selv om der er opnået meget væsentlige resultater, er der områder, hvor indsatsen stadig kan forbedres. Et af dem er behandlingen og rehabiliteringen af sygdomme og skader, der rammer hjernen, et område, der allerede fra begyndelsen har haft vanskelige kår. Hvor behandlingen af disse skader har ført til de bedste resultater, har der været tale om en såkaldt holistisk tilgang. Denne var tidligst anvendt over for soldater, sårede i krig, allerede under første verdenskrig, hvor den teknologiske udvikling på det neurokirurgiske område muliggjorde, at soldaterne kunne opereres allerede på slagmarken. De kunne herefter overføres til rehabiliteringshospitaler, hvor der igangsattes et omfattende program, der både tilgodeså deres kognitive, sociale og følelsesmæssige skader. Et sådant program kræver et multiprofessionelt team, hvor hver enkelt faggruppe yder det bedste på sit område, men hvor det væsentligste er et teamsamarbejde, hvor den behandling, der gives og de metoder, der benyttes, er tæt koordinerede, og hvor der gøres brug af en metodik, der inddrager og har forståelse for den skadedes personlige erfaringer og viden. Kravet om multiprofessionelt samarbejde er imidlertid ikke kun ønskværdigt, når det drejer sig om hjerneskadebehandling. Ingen enkelt profession synes på noget tidspunkt at ville være/blive i stand til alene at opnå en indsigt så stor, at den modsvarer hjernens kompleksitet, allerede påpeget af William James. Det er håbet, at dette omfattende temanummer netop kan være det bidrag, der kan give det

overordnede og samlende perspektiv for det fag, vi alle er så fascinerede af. Vitenskap og psykologi

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 9, 2008, side 1070-2

TEKST

Anne-Lise Christensen